

**A zenei képességfejlesztés háttérének hatásai az alapfokú oktatás résztvevőire, mint
az iskolaelhagyás lehetséges okai**

Készítette: Darvassi Andrea Kamilla

közoktatás vezető és pedagógus szakvizsga szakirány

Konzulens: Makrai Kata
Ügyvivő szakértő

Miskolci Egyetem Tanárképző Intézete

Miskolc, 2017.

„A legtöbb, amit gyermekeinknek adhatunk:
gyökerek és szárnyak.” /J. W. Goethe/

Tartalomjegyzék

Bevezetés	7
1. Az intézményesített alapfokú zenei oktatás, mint másodoktatási szintér.....	9
1.1 Statisztika	9
1.2 A zeneoktatás a közoktatás törvényi keretei között.....	9
1.3 Másodoktatás	12
1.4 A másodoktatás szereplői	14
2. A tehetség általános meghatározása	16
2.1 Tehetségmodellek	16
2.2 A tehetség XXI. századi értelmezés	19
2.3 A zenei tehetség beazonosítása.....	20
3. A zenei tehetség.....	22
3.1 Zenei képességek első megjelenése.....	22
3.2 A tehetségfejlesztés szereplői	22
3.3 Mérési módszerek a zenei tehetség beazonosítására	23
4. Motiválás és értékelés az alapfokú zeneoktatási intézményekben	26
4.1 Motivációk a hangszertanulás során.....	26
4.2 Értékelési lehetőségek az alapfokú zeneoktatásban	28
5. Az iskolaelhagyás befolyásoló tényezői egy kérdőív kiértékelése kapcsán.....	31
5.1 Feltevések lehetséges negatív tényezőkről	31
5.2 Információgyűjtés	31
5.3 Tapasztalataim alapfokú hangszeres tanárként.....	32
5.4 A zenei tehetség elsikkadása	33
6. Az alapfokú zeneoktatás növendéklétszám megtartásának útjai	40
6.1 Tehetséghidak.....	40
6.2 Felvételi meghallgatás: a tudás vagy az adottság felmérése?	41
6.3 Tudatos lélekformálás.....	42
6.4 Értékelés másként	42
6.5 Közösségformálás.....	43
6.6 Nyitott ajtó a tanítás során	44
6.7 Tanár képzés, önképzés és töltekezés.....	44
6.7.1 Portfólió	44
6.7.2 Gyakorlati muzsikás a hiteles zenetanár	45
Összegzés	466
Irodalomjegyzék	48
Zhrnutie	50

Bevezetés

Zenepedagógus vagyok, elméleti és gyakorlati tárgyakat, alapfokon tanítok. Diplomám megszerzése óta zongora- és szolfézs tanárként dolgozom. Posztgraduális képzéssel szereztem második diplomám könyvtár szakiránnyal, és néhány évig egy zeneművészeti szakközépiskola könyvtárát vezettem. Jelenleg zongoratanár vagyok Szigetszentmiklóson, az Ádám Jenő Zeneiskola és AMI tanárai között. Közoktatásvezetői szakvizsga megszerzésével a későbbiekben a mesterpedagógusi fokozat elérésének lehetőségét kívánom biztosítani magamnak, valamint a saját pedagógus továbbképzésem kreditpontjainak követelményeit kívánom teljesíteni.

Negyed évszázada kezdtem pedagógus pályám, melyet hivatásként élek meg. Tanítás közben tanulok, növendékeimnek az élményszerű tanítást biztosítom azzal, hogy élő zenei koncerteken magam is játszom. Zongorázom, hangszerem gyakorlati művelése közben növendékeim technikai gátjai feltáruulnak, így empirikus, tapasztalati alapokon nyugszik tanítási módszerem.

Mind ezek mellett a zenei tanulmányok feltételezett transzfer hatását ismerve naponta tapasztalom, hogy az általános képességek fejlesztésére miként hat a zenei tanulmány. Növendékeim gyakran bíztatom az általános iskolai tanórákon kapott házi feladatok végzése közben a zongora gyakorlás beiktatására. Ismerve az emberi agy két fele történő működését, a reál és humán tárgyak cserélgetésével az agy egyik felének pihentetése közben a másik aktív használatával a tanulás hatékonyabbá válik.

Idézve egy kutatás konklúziójából, melyet Winner és Hetland 2000-ben végzett a zene transzferhatásának kimutatására. *„Nem azért tanítunk az iskolában matematikát, hogy javítsunk a gyerekek zenei képességein. Akkor a zenétől miért kellene transzferhatást várnunk? A zene, mint a matematika, a fizika és a költészet, fontos része kultúránknak, A gyermek jövőjét mérhetetlenül szebbé teszi a zene szerkezetének és szépségének mély megértése. Ez éppen elég indok az iskolai zenetanításra.”* (Turmezeyné, 2010. 61. p.)

Egyre több kutatás bizonyítja a hangszertanulás jótékony hatását a kulturális hátrányok kiegyenlítésében. Alacsonyabb szociális körülmények között élő gyermekeknél

csökkent a verbális-non verbális intelligencia aránytalansága a zenei nevelés hatására. Sőt, az emocionális fejlődés is nagymértékű a zeneterápia hatására.

Tapasztalva azt az információáradatot, mely századunk fiatal generációjára ömlik, a klasszikus zene helye, a klasszikus hangszerek gyakorlati kiművelése megváltozott. Évről évre változik, átalakul növendékeim köre. A megismert indok, amiért a zeneiskola falait elhagyják, eléggé felszínes. Kérdések vetődtek fel bennem, amelyek megválaszolásához a közoktatásvezetői képzés által nyújtott kurzusokból nyertem irányvonalakat. Jelen szakdolgozatom a zeneiskolai növendékek létszámának változásával foglalkozik. Miért nem él minden iskolahasználó, aki a zeneiskolával jogviszonyt létesített a számára nyújtott teljes oktatási idővel? Tehetséges diákjaink mekkora része hagyja el az alapfokú képzést?

Az iskolaelhagyás kérdése más aspektusban jelenik meg a zeneoktató intézményekben, mint az általános ismereteket nyújtó iskolákban. Szakdolgozatom hipotézisekre épül, melyek igazolására tényeket keresek és ezeket megvizsgálva igyekszem kérdéseimet megválaszolni.

Bemutatom azon törvényi kereteket, melyek jelenleg behatárolják a zeneoktatást a köznevelés színterén, az iskolákra vonatkozóan. Specifikusságából adódóan a zenetanítás képességet-készséget fejleszt, így az iskolaelhagyás okai között felmerülhet a felvételi meghallgatás tartalma, szükségessége.

Ismertetem az általános tehetség ismertető jegyeit és körbejárom a zenei tehetség mibenlétét. A tehetséggondozás- és fejlesztés folyamatában elengedhetetlen a pedagógusi és a környezeti motiváció, és ezekhez szorosan kapcsolódó értékelés. Munkámban e területekre is kitérek.

Statisztikai adatokat korábbi mérési eredményekből és elemzésekből, illetve a zeneoktatási intézmények egykori növendékeinek válaszaiból használok, akiket kérdőíves módszerrel vizsgáltam.

Dolgozatom utolsó részében ismertetem a lehetséges alternatívákat a növendéklétszám megtartásához.

1. fejezet Az intézményesített alapfokú zenei oktatás, mint másodoktató szintér

1.1 Statisztika

A Központi Statisztikai Hivatal Oktatási adatai alapján a 2015/2016-os tanévben zeneoktatási intézményekben 112028 gyermek tanult, ennek 72 %-a, vagyis 77763 fő alapszinten. Közülük 69715 fő klasszikus hangszeren játszott a zeneiskola 1. és 6. évfolyamára elosztva. A választott hangszerek közül kiemelkedik a zongora. (Oktatási adatok 2015/16. 3. p.)

Az országos arány az Ádám Jenő Zeneiskola és AMI növendéklétszámára is igaz. 270 növendékünk közül 196 tanult alapszinten, közülük 43 választotta a zongorát. A megnevezett tanévben 13 fő fejezte be tanulmányait az alapvizsga teljesítése nélkül. A zongoristák száma 7 fő volt.

A kimutatások alátámasztják, hogy a zongora még mindig a legkedveltebb hangszer, így a mi zeneiskolánkban is. Az alapszinten tanulók választása 21,9%-ban esett erre a hangszerre. Közülük 16,2 % nem tette le az alapvizsgát. Az arány az összes hangszeren és a zongorán tanulók között ugyan az, mint az iskolaelhagyók között a zongorát tanultak és az egyéb hangszeren tanultak között. A százalékos arányok nem kiugroknak, mégis felvetődtek kérdések, melyek az iskolaelhagyás okait kutatják.

1.2 A zeneoktatás a közoktatás törvényi keretei között

A 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről több paragrafusa vonatkozik a művészeti iskolák működésére. Általános rendeletet fogalmaz meg a közoktatási intézmények működéséről. Az 1. § (1) kimondja a törvény célját, mely szerint „...olyan köznevelési rendszer megalkotása, amely elősegíti a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki,

testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik, jártasságaik, érzelmi és akarati tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságaiknak megfelelő... Kiemelt célja a nevelés-oktatás eszközeivel a társadalmi leszakadás megakadályozása és a tehetséggondozás.” A közoktatás szereplői közül azokat nevezi meg elsőként a törvény, akikkel és akikért folyik az oktatás.

A fent megnevezett törvény 14. fejezet 16. § (2) meghatározza az oktatásban résztvevők számára biztosított képzési időt. „Az alapfokú művészeti iskolának legalább hat és legfeljebb tizenkettő évfolyama van, amelynek keretei között az oktatás előkészítő, alapfokú és továbbképző évfolyamokon, zeneművészet, képző- és iparművészet, báb- és színművészet, táncművészet ágakban folyhat. A tanuló az utolsó alapfokú évfolyam befejezését követően művészeti alapvizsgát, az utolsó továbbképző évfolyam elvégzését követően pedig művészeti záróvizsgát tehet.” A művészeti oktatás párhuzamosan, tehát az alapfokú és a középfokú oktatási intézményeknek meghatározott évfolyamok szerint működik. A zeneiskolai alapszint hat osztályból áll, mely két előkészítő osztályra épít, és négy továbbképző osztály követi. A tanévek szakaszának lezárásán – 1. és 2. félév – köteles a növendék számot adni tudásáról. A teljes tanulmány során elsajátított tudásról pedig a hatodik év végén alapvizsgán, míg a zeneiskolai tanulmányok befejezéséről a tizenkettedik év végén a záróvizsgán adhat számot. A korábbi évekhez képest ez utóbbi két vizsga többletet jelent.

Az iskolarendszerű tanórák számát a törvény 16. § (3) bekezdése szabályozza: *Az állami fenntartású és az állami feladatellátásban részt vevő alapfokú művészeti iskolában heti hat tanórai foglalkozás biztosított térítési díj ellenében a főtárgy gyakorlatának és elméletének elsajátításához, valamint tanévenkénti egy meghallgatás és egy művészi előadás, továbbá a szolgáltatások körében az iskola létesítményeinek, felszereléseinek használata.* E törvénycikkelyt módosította *A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 1. §: A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet (a továbbiakban: R.) 9.§(5) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: „(5) A közoktatási törvény 115. § (1) bekezdés c) pontja alapján a tanuló – térítési díj ellenében igénybe vett – heti tanórai foglalkozásainak összes időtartama nem haladhatja meg a háromszáz percet.* Ez alapján a zeneórák heti bontása 2X30’ hangszeres és 2X45’ elméleti órát jelent.

A KLIK felé készült *elnöki utasítás 3/2015. (VIII. 28.)*, mely a térítési- és tandíj számítását szabályozza, a II. fejezet 2. § így rendelkezik:

(6) *Tandíj: költségtérítés, tanulói díjfizetési kötelezettség, a szeptemberi tanévkezdéskor szakmai alapfeladatokra számított folyó kiadások alapján az egy tanulóra számított összeg.*
(7) *Térítési díj: tanulói díjfizetési kötelezettség, a szeptemberi tanévkezdéskor szakmai alapfeladatokra számított folyó kiadások alapján az egy tanulóra számított összeg alapján részleges hozzájárulás az oktatás, képzés költségeihez. (3/2015. (VIII. 28.) KLIK elnöki utasítás a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ Térítési- és Tandíjszámítási Szabályzata kiadásáról, 2015.)*

A megállapított tandíj a mindenkorai átlagfizetéshez igazított, a térítési díj ennek mindössze 30%-a.

Az utasítás kitér a komplex művészeti képzésben résztvevők körére a *IV. fejezet, Eljárási rendelkezésekben*:

(2) Ha a tanuló több alapfokú művészeti iskolával létesít tanulói jogviszonyt, vagy egy alapfokú művészeti iskolában több művészeti ág, több tanszak képzésében vesz részt, a tanulónak, illetve kiskorú tanuló esetén a törvényes képviselőnek a 3. függelék szerinti formában írásban nyilatkoznia kell arról, hogy a tanuló melyik iskolában, melyik művészeti ágban, illetve melyik tanszakon vesz részt térítésdíj-fizetési kötelezettség mellett a képzésben.

(3) A több művészeti ág, több tanszak, több főtárgy foglalkozásait igénybe vevő tanuló az első tanszak térítési díján felül művészeti áganként, főtárgyanként, tanszakonként fizeti a tandíjat. (3/2015. (VIII. 28.) KLIK elnöki utasítás a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ Térítési- és Tandíjszámítási Szabályzata kiadásáról, 2015.)

Szigetszentmiklóson egy épületben működik többféle oktatás. Az általános iskola mellett másodoktatásként képző- tánc- és zeneművészetet is tanulhatnak, mely a leírt szabályozás szerint tandíj/térítési díjköteles.

Az 1993-as közoktatási törvény, melyet 2016. VII. 16-án hatályon kívül helyezett a 2016. évi XXXII. törvény 45. § 1. bekezdése azért kerül említésre, mert ennek hatálya alatt íródott az, a zeneiskolákra vonatkozó követelményrendszer és tantervi program, ami mind a mai napig gyakorlatban maradt. A törvény további része kitér a zeneiskolai tananyag tartalmára, valamint a tanterv követelményeire.

A törvény 26. § (2) bekezdése szerint, a zeneoktató intézményekre vonatkozó előírás *Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja*. Ennek részletezése a 27/1998. (VI. 10.) MKM rendelet 2. melléklete. A zeneiskolai osztályokra bontott tananyagot, a vizsgakövetelmények számát és nehézségét, valamint a helyi tanterv kidolgozásának lehetőségét taglalja. A közoktatási törvény 1993-ban napvilágot látott paragrafusaihoz igazították a fent említett követelményrendszert, ám a törvény 2016. VII. 16-án hatályát veszítette. Bár 2011-ben napvilágot látott a *CXC. törvény a nemzeti köznevelésről*, mely a zeneoktatásra vonatkozó rendelkezéseket nagy százalékban átvette, azonban nincs minden összhangban a korábbi tantervi követelményrendszerrel. Csak egy példát kiragadva: az általános iskolában a tanítás után késő délutánig foglalkozások vannak, mialatt párhuzamosan folyik a zeneiskolai oktatás.

Tanulói jogviszony létesül az oktatási intézmény által meghirdetett beiratkozás teljesítésével. Felvételi vizsgát nem ír elő a törvény, ám a készségtárgyakra specializálódott intézmények – sport-tagozatos általános iskola és a művészeti iskola kerül említésre – számára engedélyezett a szükséges bemeneti kompetenciák felismeréséhez a felvételi vizsga, melyet a 49. § (5) bekezdése ír elő.

Mindezen törvényi szabályozás iránymutató az iskolahasználók számára, azzal kapcsolatban, hogy a zene, mint oktatási tananyag és érzelmi nevelési eszköz miként használható. Törekedni kell az esélyegyenlőség megteremtése érdekében a törvényi szabályozás betartására. Fontos, hogy az évfolyamokba a korának megfelelő gyermek kerüljön, a tanórák hossza és heti gyakorisága a meghatározott kereten belül maradjon, a költségtérítés mindenki egyenlően vonatkozzon, a tananyag az egyénre szabottan válogasson az ajánlott mennyiségből, a felvételi vizsga a jelentkezők igényeihez és vélhető tudásához igazodjon.

1.3 Másodoktatás

Elnevezése a szakemberek számára komoly kérdés, hiszen a szakkörök, a különórák valóban iskolán/tanórán kívüli tanítást takarnak, de nem mindig illeszkednek abba a szervezeti egységbe, mely az adott intézmény délelőtti iskolai tanóráit határolja be. A

törvény adta lehetőségre épülve szervezetté váló szakirányú tevékenység oktatási keretek között mozogva megteremti a második oktatás színterét. (Páskuné, 2008.)

Az iskolarendszerű oktatás a délelőtti napszakban folyik. A délutáni időszak lehetőségeket és veszélyeket rejt. Veszély, amennyiben a gyermek nem talál az érdeklődésének megfelelő szabadidős tevékenységet. Kortáscsoportokhoz csapódik, akár az interneten. Így érheti számtalan olyan hatás, mely a korának nem megfelelő, így értelmezni és feldolgozni képtelen. A lelki trauma ilyen esetekben elkerülhetetlen. (Páskuné, 2008.)

Elfoglaltságot szervezni a gyermek számára, megváltoztatni érdeklődését a szabad idő eltöltéséhez szakember feladata. A szabadidős tevékenység *„olyan önként vállalt, az iskolai tananyaggal össze nem függő tevékenység, amely leginkább intrinsic motiváció által választott – bár a szociális hatások sem elhanyagolhatók”* (Páskuné, 2008. 226. p.)

Az iskolai tanórákon kívül is biztosítható a tartalmas és élményszerű, aktív pihenéssel egybekötött fejlődés, testnek-léleknek egyaránt. A lehetőségek mennyisége korlátlan, meggondolatlanul igénybe véve a gyermek leterheltségéhez vezet. A megnövekedett iskolai feladatok hosszabb idejű úgynevezett „üres járatra”, passzív semmittevésre csábítanak. A szülő feladata, hogy gyermeke teherbíró képességét felismerve engedje minél több tevékenység kipróbálását, melyek közül egy alkalmasat találva a pályaválasztást megkönnyíti. (Páskuné, 2008.)

A szabadidős tevékenységek iskolai rendszere a belépés után elveszíti pihentető jellegét és alkalmasságát a kikapcsolódásra. Főleg, ha a gyermek érdeklődése és tehetsége alkalmas a választott tevékenység kiművelésére. Számára a tanulás már nem a tudás fogyasztásáról, inkább annak alkotói megragadásáról szól. Ezen iskolák, melyek – néhány példát kiragadva sport, nyelv, zene, képzőművészet szakosodással szerveződnek – fő célja, hogy az általuk kínált szakra érdeklődő gyermek tehetségéhez hozzáadjanak. (Páskuné, 2008.)

Hazai oktatási rendszerünk többféle lehetőséget kínál a szabadidős tevékenységek intézményi kereteihez. A zeneoktatás formális iskolatípus, ahol tanórán kívüli iskolai oktatás folyik. Egyéni tanórai keretben, a tehetséges gyermekeket gazdagító programmal, tehát nem gyorsító és szelektáló oktatással fejlesztenek. Ennek a módszernek három szinten van szerepe. Első szint a mélységi, vagyis a többféleség felé nyit, ezáltal a tananyag színesítése a cél. Második szint a tempó, tehát a tanulás megtanítása a gyermek sebességéhez igazított.

A harmadik szint a tartalom, a tananyag megválasztása a gyermek érdeklődése és pillanatnyi tudásához mérten. (Páskuné, 2008.)

1.4 A másodoktatás szereplői

A különórák előnye a kortársak közösségformáló ereje. Azon gyermekek, akik azonos tevékenység végzése során megtapasztalják az összetartozás erejét, az iskolán kívül is bátorítást, elismerést nyernek. Érdeklődési körük és képességeik egyezősége életre szóló barátságok kezdete. A kutatók ezen felül kiemelik *„az iskolán kívüli oktatás kreatív produktivitásnak teret engedő sajátosságát, amennyiben az ottani aktivitások önszabályozott tanulási tevékenységnek tekinthetők, ahol a társas facilitáció és az individualizált szabadidő eltöltés lehetősége nagyon fontos lehet, nemcsak a területspecifikus kompetenciák fejlesztése szempontjából, hanem az énkép és a feladat iránti elkötelezettség szempontjából is.”* (Páskuné, 2008, 228. p.)

Gyermekkorban a döntés szülői befolyásra történik. A kiválasztott tevékenység szerető vagy kényszerű művelése a környezet hatása. Így a gyermekkorban választott külön foglalkozás – esetünkben a hangszertanulás – csak akkor válik felnőtt kori szabadidős tevékenységgé, hogyha gyermekkorban ez a közös döntés és a környezet motiváló hozzáállása segítette a hangszeres játékhoz szükséges kottaolvasás és hangszertechnikai tudás elsajátításában, mely ismeret a hangszerjáték önálló és örömteli megszólaltatása által koncertlátogatóvá nevel. (Páskuné, 2008.)

A zeneoktató intézmény rendszerén belül képességfejlesztés történik, az egyéni differenciálás érdekében kevés számú, akár egy gyermekre jut egy tanár. E fejlesztő folyamatban egy ponton átalakul a tanári szerep mentori szereppé. Szakirányú képzések nyújtanak rálátást, a mentori szerep megtanulásának lehetőségét a diploma megszerzése után. Az oktatás során kihívással teli a tanár/mentor szerep összehangolása, de a végeredmény, a tehetség alapszintű kibontakoztatása sikerként könyvelhető el. A kézzel fogható eredmény a sikeres felvételi vizsga, amikor az alapszinten a tanár részéről hozzáadható tudás a középszintre becsatlakozást biztosítja. (Páskuné, 2008.)

Összegzésként elmondható, hogy a zeneoktatást választók szempontjai a zenei tehetség kiművelése által a társadalmi beilleszkedés megteremtésére irányul. A megnövekedett idő, amit a különóra fordítanak szülő és gyermek közösen eltöltött tevékenysége, melyben a szülő, mint menedzser vesz részt. Ennek a szerepnek felvállalása komoly döntést igényel a szülő részéről.

2. fejezet A tehetség általános meghatározása

2.1 Tehetségmodellek

A szereplési vágy, a tudás megmutatásának igénye állandóan jelen van az emberi életben. Az első lépések iránti szülői öröm megnyilatkozása a gyermeket olyan további cselekvésekre készíti, melyeket ösztönösen tesz a dicséret kiváltása érdekében.

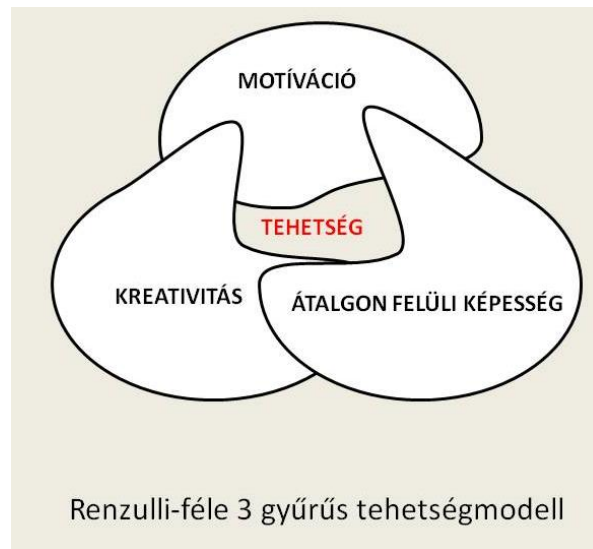
Kisiskolás korban a dicséret fölé magasodik az osztályzat, mely közvetve vezet a szülői elismeréshez. Ha a gyermek könnyen szerez megfelelő osztályzatot, a szülő természetesnek veszi, sőt, többet vár. Ha nehezebben, sőt egyáltalán nem szerez megfelelő osztályzatot, akkor a szülő döntése kettős: erőltetve kicsikarni a jobbat, vagy elfogadni azt a határt, ameddig a gyermek képessége terjed.

Gyakran hallható szókapcsolat: tehetséges gyermek. Azonban a tevékenység megnevezése, amiben tehetséges a gyermek – ritkán hangzik el. Egy tevékenység kiemelkedő művelését könnyebb észre venni, mint többet. A gyermeki életkor kezdetén, az általános iskola alsó tagozatán, amikor a verbális kommunikáció kezdeti fokon tart, a pedagógus és szülő számára inkább csak ráérzéssel és gyakori próbálgatással derül ki, miben rejlik a gyermek tehetsége. (Czeizel, 2015.)

A tudományos vizsgálatok, a kutatók elméletei több szempontból közelítenek a tehetség meghatározásához, ezeket tehetségmodellekkel ábrázolják. Néhány szóval körvonalazva elmondható, hogy tehetség alatt egy olyan komplex tevékenységet értünk, amely egy velünk született szellemi képesség, amelyet céltudatos gyakorlással fejlesztünk, miközben kreatív magatartást tanulunk, amelynek segítségével egy adott szakterületen átlagon felüli teljesítményt érünk el.

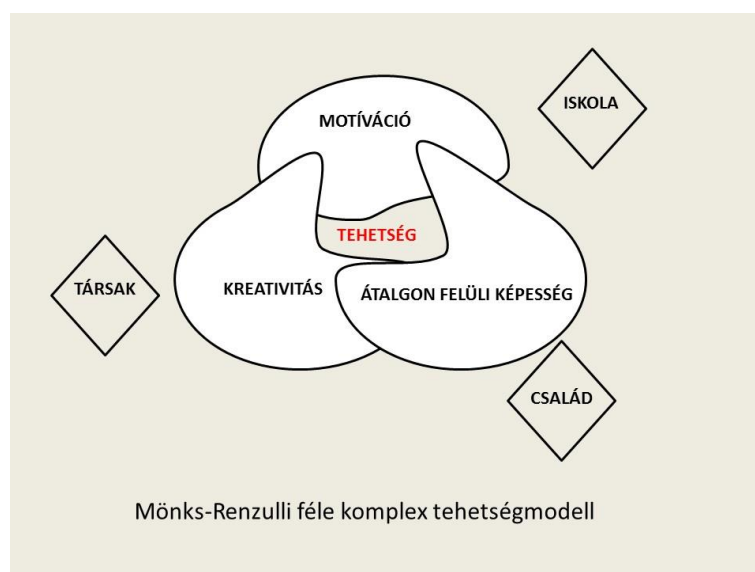
Velünk született szellemi képesség, kreatív magatartás, teljesítmény – a kulcs-szavai Renzulli elméletének, mely 1977-ben látott napvilágot a kutatási eredményeinek összegzése nyomán. Az elmélet szerint a tehetséget három elem alkotja – innen a 3 gyűrűs modell elnevezés –: az egyén szellemi képessége, a tevékenység során tanúsított kreatív magatartás

és az az elkötelezettség, melyet az egyén a tevékenysége elvégzése közben az adott feladatra fordít. (Czeizel, 2015.)

1. ábra: a Renzulli-féle 3 gyűrűs tehetségmodell felépítése

További kutatások irányultak arra, hogy az emberi belső tulajdonságok milyen kapcsolatban vannak a külvilág elemeivel. Frank Mönks világított rá, hogy a tehetséges egyén szellemi-lelki jegyei és a külvilág szoros kapcsolatot mutat. Elmélete szerint az egyénre hatással van családja, az iskolája és az őt körbefonó kortárs csoportok (Turmezeyné, 2010.)

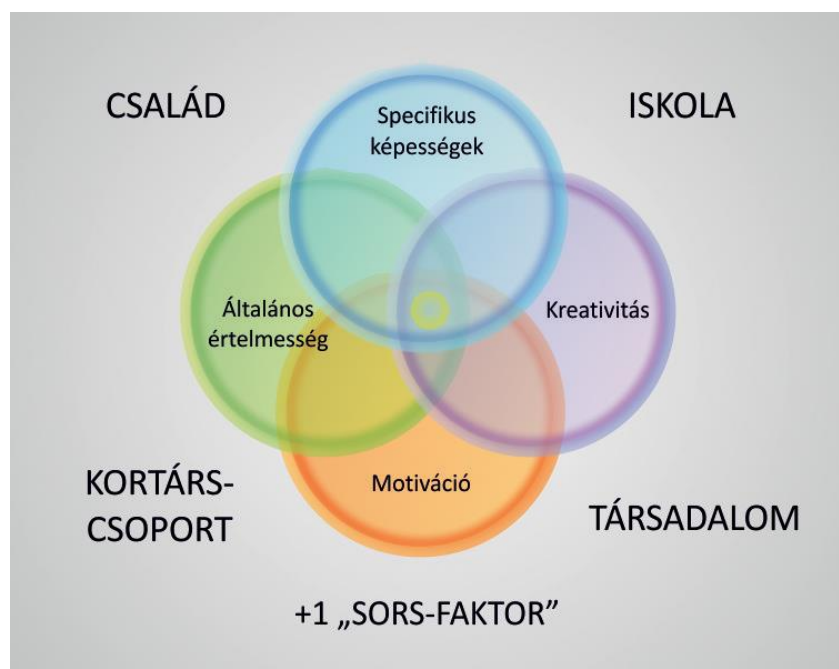

2. ábra: a Renzulli-Mönks tehetségmodell felépítése

A környezeti hatások csak annyira befolyásolják a tehetség kialakulását, amennyire az egyén visszaható (reaktív) interakció során elfogadja vagy elutasítja azt. Zenei képességeket örököl az egyén, amihez hozzá tesz az édesanyától kapott megidéző (proaktív) interakció során érkező számtalan impulzus. Az impulzusokat felerősíti a családi értékrend, melyben központi helyet kap a zene szeretete, művelése, szerepe a mindennapokban. (Turmezeyné, 2010.)

Minden egyén változó minőségben folytat szellemi tevékenységet. A tanulás folyamata különböző sebességgel halad, az egyéniség és az egyéni képességstruktúra függvényében. Ennek oka, hogy az egyén képességrendszere két ágra bontható: vele született általános értelemre és specifikus képességre. E kettő szétválasztása megmagyarázza az egyén értelmező képességének különbségét. A 3 gyűrűs Rezulli-féle tehetségmodell így fordul át a Czeizel-féle 4 faktoros modellre. (Czeizel, 2015.)

A többtényezős tehetségmodell az egyéni képességekre és a környezeti hatásokra tagolódik. Amint a szellemi képesség hozott és tanult elemekből épül, ezzel párhuzamosan a környezet is gyarapodik egy plusz tényezővel. Ezt a társadalmi hatások is nagyban befolyásolják. Így beszélhetünk a 2x4 faktoros Czeizel-féle modellről.

3. ábra: a Czeizel 2x4+1 faktoros tehetségmodellfelépítése

forrás: http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/03_david_04_15/822tehetsgmodellek.html

A fenti elmélet +1 eleme a sors-faktor. Aspektusai előnyt vagy hátrányt jelent az egyénnek. A gének, melyeket örököl; a környezet, melybe születik; a családi egzisztencia, mely támogat; a testi deformitások, melyek akár rövid élethez vezethetnek. Mind objektív tényezők, melyek a tehetség kibontakozásának szerencsés vagy szerencsétlen oldalát jelentik. (Czeizel, 2015.)

2.2 A tehetség XXI. századi értelmezése

„A varázslat csodája, a tehetség produktumának hatása általában erőteljesebb annál, hogysem arra gondolnánk, a megvalósulás, a tehetség magaslatán létezés különleges, eltérő, az átlagostól deviáló életforma (de-vio = „az útról letérek”, latin szó.)” (Bagdy, Kövi és Mirnics, 2014. 13. p.)

A világ dolgaira rácsodálkozó gyermek még nem rendelkezik kielégítő szókinccsel. Mennyiségileg inkább metakommunikatív módon jelez, még akkor is, mikor olyan tevékenységet folytat, melyben tehetsége vezeti. Ám ez a tehetség, az átlagoston felüli adottság csak egyik oldala személyiségének.

A másik oldal bizonytalan, hiszen a társas szocializáció útjának kezdetén tart. Kortársai barátságára épít, köztük érzi biztonságban magát. Szülei felé korlátlan bizalommal van. Más felnőttel a kezdeti időben bizalmatlan. Így azzal a pedagógussal is, aki tehetségét felismerve személyiségét és tudását fejleszti.

A pedagógus szerepe ezen a ponton kettős. Szakmai tudására támaszkodva határozza meg a tehetséget, melyet kompetenciafejlesztéssel erősít. Felismeri a kiemelkedő képességű gyermek elsődleges és másodlagos pozitív devianciáit, és ezzel segít szocializációjában.

Nézzük meg, mit takar a kétfajta pozitív deviancia. Elsődleges pozitív deviancia maga az a tehetség, ami a gyermek átlagon felüli tevékenysége. Kibontakozhat egy, vagy több területen is. Tehetsége gyakorlása külön napirendet igényel, melytől fáradékonyabb. Érzelmileg instabil: némelykor feldobott, némelykor elesett. Önbizalom, magabiztosság,

kedélyesség és ennek hiánya egyszerre lehet jelen. Másodlagos pozitív deviancia társaival való közösségi szerepéből fakad. Társai között ügyetlennek tűnik, a nemek közötti harcot nem vállalja. Ebből eredő magánya feltűnő lehet külső szemlélő számára. (Bagdy, Kövi és Mirnics, 2014.)

2.3 A zenei tehetség beazonosítása

A gyermek a szülői házból magával hozza általános értelmi képességét, melyet a családi környezet formál. Iskolába kerülésekor a pedagógus felelőssége, hogy megtalálja azokat a specifikus szellemi adottságokat, melyek birtokában egy-egy gyermek kiemelkedő, az átlagon felülit teljesíthet.

Oktatási intézményrendszerünk a korábbi évtizedekben külön választotta Gauss-féle megoszlás szerint az átlagos képességű gyermekeket. Számuk 90% körülire tehető. Ők kerültek az általános iskolába. Napjainkban egyre több iskola választ egy-egy speciális szellemi adottságot kiművelő fakultást, mellyel biztosítja a folyamatos tanulólétszámot. (Czeizel, 2015.)

Csekély, 5% körüli azok száma, akik az átlagostól eltérnek. Az átlagon felüli képességekkel rendelkezőket nevezzük tehetségnek, akik integráltan tanulnak az átlagos képességűek között. (Czeizel, 2015.)

Áttörést hozott az új évezred. Ekkor indultak el azok a posztgraduális képzések, melyek szakmai segítséget nyújtottak azon pedagógusok számára, akik a tehetségfejlesztés iránt érdeklődtek. A felismeréshez elengedhetetlen azon sarokpontok ismerete melyek megkülönböztetik a tehetséges gyermeket az átlagos képességgel rendelkezőktől. Ezen személyiségjegyek két nagy csoportra bonthatók. (Turmezeyné, 2010.)

Egyik csoportot a kognitív, vagyis a gondolkodás képességének kiugró jellemzői alkotják: a szimbólumrendszerek magas fokú használata, egy problémára való koncentrált fókuszálás, információk begyűjtése és megtartása a fejlett memóriának köszönhetően, az önálló tanulási vágy jelenléte, kimagasló kreativitás. (Turmezeyné, 2010.)

A másik csoport elemei az affektív, tehát az érzelmi alapokon álló jegyek: a helyes döntést megsegítő igazságérzet, a magasabb tudásból eredő élesebb humorérzék, az élmények megélésének magasabb fokon izzó intenzitása, a teljesítményekhez kötődő maximalizmus, a szünni nem akaró energia, a feladatvégzéshez vagy társakhoz vezető erős kötődés. (Turmezeyné, 2010.)

Oktatva nevelni – lehetne mottója a pedagógus társadalomnak. Hivatásunk legfőképp az átlagos értékekkel rendelkezőkre irányul, de nem szabad figyelmen kívül hagyni a perifériát sem. Oktatási rendszerünk integráltan foglalkozik az ép fejlődésűek mellett a hátrányos helyzetűek felzárkóztatásával, valamint a tehetségek tovább fejlesztésével.

3. fejezet A zenei tehetség

3.1 Zenei képességek első megjelenései

Különálló terület a zenei nevelés. A fenti felsorolás mellett hangsúlyos kérdés az életkori teherbírás. A zenei képességek többsége már megmutatkozik az óvódás-kisiskolás korban, de szakember nélküli fejlesztése komoly lelki deformitásokat okozhat. Az iskolaelhagyás egyik oka lehet ez is, amennyiben a zenei képesség fejlesztése nem egyénre szabott nehézségű és hosszúságú feladatok sorából áll. A felső tagozaton már jelentkezhet más képesség is, amiben tehetséges a gyermek. A többféle tehetség egymással párhuzamos fejlesztése komoly kihívás, főleg, ha a zenei képességre egy különálló intézmény ad teret, és így nincs módja a pedagógusoknak napi szinten tervezni és koordinálni. Ez a helyzet fokozódik a középszintű oktatásban. A zeneiskolai évfolyamokat is lefedi a 12 osztályos oktatási rendszer.

Mindezen zenei képességek már kisgyermekkorban, még az intézményi oktatás előtt felfedezhető. A szülő megérzése és a szakember játékos feladatok és célirányos tesztek alkalmazásával időben segít a tehetség beazonosításában. A zeneoktatásra specializálódott intézmény három fő szempont szerint fejleszti a zenei tehetséget: differenciálja az egyéni jegyeket, gazdagítja azokat és gyorsítja a fejlődés menetét. (Turmezeyné, 2012.)

3.2 A tehetségfejlesztés szereplői

A zenei tehetség több képességből épül fel, melyek zöme a jobb agyfélteke működésére támaszkodik. De van némely, például az egyenletes metrum-érzet, mely során a bal agyféltekét használjuk. Az iskolai tevékenységek és tanulási folyamatok közben a zenetanulás előnyt és hátrányt jelent, melyeket most nem részletezek. Egy tényt azonban hangsúlyoznék: a szellemi leterheltség az évfolyamok számának emelkedésével nő, vele

együtt a fáradtság is. Ilyen állapotban a zenetanulás fáradalmait csak olyan gyermek vállalja, aki elég szorgalmas és kitartó. Életkorukból adódóan a kitartásra szülői ráhatás szükséges, melynek hiánya vezethet iskolaelhagyáshoz.

Intézményi keretek között a zeneoktatásban az egyéni, frontális tanítási keret nyújt megfelelő terepet az egyéni differenciálásra. E módszer hatékonysága több elemből tevődik össze. Kreatív zenepedagógus halad a tananyaggal, miközben motiválja a növendéket az önálló munkavégzés érdekében. Egy-egy képességterület fejlesztése során a tanórán elért pillanatnyi állapotváltozás után a növendék felelősége, hogy időt fordítson a friss készség ösztönös képességgé válására. E kettő nélkül a fejlesztés folytonossága megtörik.

Törvényi keretek között az általános értelmi képességfejlesztés színtere a délelőtti, tanórákra bontott oktatás. A közoktatási törvény legutóbbi változása kiterjedt az óraszám növekedésére is. Ennek következményeként az általános iskolában töltött idő belenyúlik a délutáni, úgynevezett másodokoktatási időkeretbe, melynek keretei között működnek a zeneoktató intézmények. A megváltozott törvényi szabályozás magával hozta, hogy a zenepedagógusok tanítási órakerete szintén megnőtt. Azonban a délutáni zeneórák kezdési időpontja későbbre tevődik a már említett növekedés miatt. A gyermekek játékkal töltött ideje egybeesik a másodoktatásra fordítható délutáni képzéssel, ami miatt leterheltnek érzik magukat.

Hangszeren játszani egy komplex, több adottságot igénylő tevékenység annak ellenére, hogy a szó szoros értelmében játékos élményt nyújt a hangszer megszólaltatásakor keletkezett zenei hang. Részt venni a másodoktatásban, melyet különóraként él meg a gyermek – komoly szellemi figyelmet igényel. Ide tartozik hangszeroktatás is. (Páskuné, 2008.)

3.3 Mérési módszerek a zenei tehetség beazonosítására saját gyakorlatban

Oktatási rendszerünk lehetőséget biztosít mindenki számára az információk megszerzésére, melyekkel hatékony tagja lesz a társadalomnak és munkavégzése során egzisztenciális körülményeit saját maga képes biztosítani. Azonban a zeneoktatás más

szemlélettel biztosít színteret az információ elérésének. A zenetudomány megértése zenei adottságokat feltételez. Ritmus és dallami különbségek felismerését, reprodukálását, harmóniahallást, formai érzéket. Ezen adottságok meglétét tárja fel az alapfokú zeneoktatás.

A gyermekkor az emberi képességek tárháza. A velünk született zenei képességek teszik alkalmassá az egyént a hangszerek megszólaltatására. A felvételi vizsgán a zenei képességek szűrése mellett a hangszerválasztási tanácsadásra is sor kerül. A két cél közül a zenei tehetség beazonosítása a fontosabb.

Törvényi keretek nem írják elő, csak ajánlják a felvételi meghallgatást olyan intézmények számára, melyek készségtárgyat oktatnak. Zeneiskoláink hosszú ideje évente egyszer várják a jelentkezőket, és számukra lehetőséget biztosítanak a zenei tehetség mérésére.

A zenei képességek felmérése a hangszeres és zeneelméleti tárgyakat oktató tanárok körében történik. Szakmai tapasztalatra építve véleményezik a jelentkező alapvető ritmikai- és hallási képességeit. Rövid időkeret áll rendelkezésre egy-egy jelentkezőnél, ami alatt a specifikus zenei képességek hangsúlyozása miatt az általános értelmi képességek szűrése elmarad.

A felvételi meghallgatás alkalmával a zenei képesség három fő összetevője, a zenei hallás, a motoros képesség és a feladat iránti elkötelezettség kerül beazonosításra. Ezek közül a harmadik, a feladat iránti elkötelezettség leginkább a fejlesztés hatására fog megmutatkozni, jóval később a felvételi után. Ezért ez utóbbi mérése háttérbe szorul.

Ez ugyanis leginkább a második elem, a motoros képességgel van kapcsolatban. A hangok felismerése a kottakép alapján, ezek megszólaltatása az adott hangszeren a tervszerű fejlesztés hatására gyorsul. Ezen képesség mérése a felvételi során kevésbé fontos.

A gyakorlatban jól bevált zenei képesség mérése a hallás vizsgálatára irányul. Két féle módon történik: rövid dallam visszaéneklése és néhány ütemnyi ritmus visszatapsolása. Ezzel a feladattal nem kapunk valós képet a jelentkező zenei hallásáról, hiszen a zenei különbségek felismerése köszönhető a hallásnak. Erre a mindennapi gyakorlatban lévő alapszintű vizsgálat téves eredményt hoz. (Turmezeyné, 2012.)

Óvodás korban a szereplés örömteli tevékenység, erre épít a zenei felvételi meghallgatás. A kezdeti szorongást feloldva valóban kiderülhet a kisgyermekben rejlő számtalan olyan adottság, mely a hangszerek gyakorlati megszólaltatása és a zeneművek esztétikai kivitelezéséhez szükséges. Azonban a mostani gyakorlatban lévő, a hagyományok épülő felvételi módszerek ezeknek a képességeknek csak elenyésző számára kérdeznak rá.

4. fejezet Motiválás és értékelés az alapfokú zeneoktatási intézményekben

4.1 Motivációk a hangszertanulás során

A különböző hangszerek élményszerű megszólaltatásának elsajátítása több ezer órát igényel. Ezek közül a zongora kiemelkedik. Egy zongorista 5500 óra alatt jut el a kezdő lépésektől a középfokra. A többi hangszeren átlagosan 1800 óra körül mozog a ráfordított idő kisiskolás és kamasz kor között. A gyermeki türelem hamar elapad, állandó lelki támogatás és biztatás szükséges. Ebben segíthetnek a szülők és a zenepedagógusok. (Turmezeyné, 2010.)

A szülői ház légköre nemcsak azzal motivál, ha a családon belül más zenész is él. A klasszikus értékek, az általános intelligencia egyik alkotó eleme a zenehallgatás. A koncertek látogatása, a házi zenehallgatás színterein olyan háttér-értékközvetítés folyik, melyre a zeneoktatás támaszkodhat. Szorosan kapcsolódik a nyugalom, a családi ház egyik sarkában megteremtett „zenesarok”, ahol a gyakorlás zavartalansága is biztosított.

A szülő szerepe a hangszertanulás kezdeti lépéseiben igencsak meghatározó. Nem kifejezetten a zenei ismeretekre támaszkodó ellenőrzésben, inkább a tapintatos, ám következetes jelenléttel, mely a gyakorlás folyamatában határozott kitartásra nevel, ezzel teremtve meg a gyermekben a feladata – számára jelen témában a hangszeres gyakorlás – elvégzésére irányuló felelősségteli magatartást. Erre a szülői külső nyomásra csak addig van szüksége, míg a gyermek magától is képes felmérni, mennyi időt szükséges fordítani az otthoni önálló munkára, hogy a hangszeres órán felkészülten jelenjen meg. (Turmezeyné, 2010.)

A hangszerjáték az egyéni tudáson túlmutatva közösségi élményhez juttatja mindazokat, akik hallgatják a hangszeres muzsikát. Ennek a sikernek a meg tapasztaltatása nem kizárólagosan a zeneiskola szerepe. Természetesen az intézményi oktatás hangsúlyt fektet az elsajátított tudás koncerten és versenyen való megmutatására. Erre a tevékenységre a családi és baráti körben is lehet készülni, ha a környezet kellő figyelmet fordít rá, és igényli

a házi muzsikálás élményét. Ez a folyamat zárulhat azzal, mikor a kontroll, az önértékelés képességét a gyermek már elsajátítja.

A zenepedagógus karizmatikus személyisége, zenei intelligenciája és kreatív érdeklődése a hosszú gyakorlások során partnerként áll növendéke mellett. Nyitott érdeklődéssel tudja vezetni a fejlesztést abba az irányba, ami növendéke számára a legkedvezőbb. A gyermek életkorának megfelelően egy jó pedagógus kezdetben a hangszer szeretetét és annak játékos lehetőségeit emeli ki. Később a hangszerkezelési tudás és a zenei tájékozottság megcsillogtatásával irányítja őt, azzal párhuzamosan, hogy sikeres zenei produkciójának dicsérete mellett a hiányosságokat is feltárja.

A különféle hangszerek érzelmileg, szellemileg különböző gyermekeket vonzanak. A hangszerválasztás történhet a gyermek kívánságára, vagy a zenepedagógus véleményezésére építve. Ugyanígy a megtanulandó darab eldöntése is közös kell legyen, ezzel a maga a tanulás folyamata biztosított, hiszen a technika kihívása, vagy a zenemű iránti érdeklődés érzete átsegíti a tanulás holtpontjain a növendéket.

Napjaink érzelmi kutatásai gyakran említik a „flow” élményt, a szárnyalás megéreztetését. Ez a hangszer tanulásban igen kiemelt helyet foglal el. Ha választott hangszeren való jártasság és a tanulásra választott darabok nehézségi szintje egybeesik, akkor a növendék megéli a flow-élményt. Ha a feladat könnyebb a növendék tudásszintjénél, unatkozik. Ha pedig nehezebb, szorongást vált ki. (Bagdy és mtsa, 2014.)

A fentebb leírt tehetséggondozásra irányuló tanítási módszerek csak abban az esetben sikeresek, ha adott a rendszeres személyes találkozás tanár és növendéke között. A technikai beidegződések, a zenei elképzelések csak akkor fejleszthetők zökkenőmentesen, ha két-három naponként konzultálhatnak.

A zeneiskolai házirend erre építve állapította meg a heti két alkalommal megtartandó hangszeres órákat. Azon növendék, akinek az ünnepnapok, a betegségek, a családi elfoglaltságok miatti iskolai távolmaradása ebbe a rendszerességbe közbeszól, az komoly lemaradást tapasztal.

Az alapszintű zeneoktatás céljai között tartja számon a középszintre alkalmas növendékek felkészítését. Számuk jóval kevesebb, mint az intelligens laikus zenészeretők. A képzés során nem választható szét a minőségi tanítás egyik vagy másik fél számára. A

különbség inkább a célmeghatározásban van. A hangszeres tanulás folyamati célja egy-egy technikai elem, vagy komplexebb zenemű élményszerű elsajátítása. Ennek megélése valódi élményt ad a növendéknek. Ezzel szemben a végeredménycél súlyozása, konkrétan a fellépés vagy vizsga teljesítése a perfekcionizmus ismertető jege, ami szorongást válthat ki. A kétfajta cél kiegyensúlyozása egészséges és örömteli fejlődést biztosít az intézményi oktatás választok számára. (Turmezeyné, 2012.)

4.2 Értékelési lehetőségek az alapfokú zeneoktatásban

A tudás elemei egyik oldalon azok, melyeket értékelés során mérünk: adottság, készség, képesség, tehetség. A másik oldalon azok, melyeket értékelés nélkül hagyunk: szorgalom, türelem, kitartás, felelősségtudat, kudartűrés. Mindezeket befolyásoló pszichoszomatikus folyamatok: megfelelési kényszer, teljesítményorientáció, vizsgadrukk, stressz.

Értékmérő a dicséret mellett az érdemjegy, osztályzat. Utóbbiak évszázadokra visszanyúló beidegződés eredménye. Abban az időszakban, amikor még a férfiak számára volt elérhető a tudás megszerzése, a Nagyszombatban megjelent *Manuale Parochorum* soraiban olvashatunk elsőként a tudás értékeléséről: ... *”zsenge korban jól lehet ösztönözni a gyermekeket a megelégedés kifejezésével, dicsérettel és jutalmakkal, fel kell használni ezek alkalmait.”* (Zágonné, 2004. 11. p.)

A szöveges dicséret hamarosan kevésnek bizonyult a motiváció fenntartásához, így a piaristák fordultak új módszerhez, mely során egy osztály két csoportra bontva a csoportok egy-egy tagját versenyfélként ösztönözték a magasabb tudás elérésére. A XVIII. században már megváltozott az előmenetel, melynek alapja a rövidtávú memória, tehát az emlékezet volt. Felfedezhetjük ebben a korban már a mai osztályozás alapját képező emlékezet-memóriára épülő ismeretközpontúság elemeit. Emellett kialakult a protestáns iskolák gyakorlata, mely értékelte a tanulásra való hajlandóságot és a szorgalom meglétét is, valamint a hiányokat is megmutatták. Ide nyúlik vissza a manapság egyre nagyobb teret hódító szöveges értékelés (Zágonné, 2004.)

Ez a kettős gyakorlat az intézményesített hangszeres oktatás kezdetei óta létezik. A tanórákon szöveges értékeléssel motiválunk, melynek célja az otthoni gyakorlás ösztönzése. Az érdemjegy havonta, az osztályzat az év végi bizonyítványban értékel.

A tudás rövid- és hosszútávú, felszínes vagy később is visszahívható. Attól függően, hogy a tények bevétele mennyi ideig tartott. A tudás mérése a tanulás folyamatában történik, tehát olyan tevékenység során, mely inkább a tények visszaadását tükrözi egy rövidebb vagy hosszabb lélegzetű dolgozat, felelet formájában. Ilyenkor maga a folyamat értékelésére nem kerül sor. A kapott értékelés funkciója szelektív, rangsorolásra ad alkalmat. Az a jobb érdemjegyet, aki a konkrét időpontban képes visszaadni a megtanult tényeket.

Az alapfokú zeneoktatás során az emlékezet-memória mindkét fajtája jelen van. A számonkérés szinterei behatároltak. A tanév közepén és végén vizsgakoncertre kerül sor, melyen 1-3 zenedarab közötti mennyiséget kell bemutatni a vizsgabizottság jelenlétében. A növendék hangszeres játékában a megtanult zenemű kotta nélkül kerül bemutatásra.

A számonkérésre tanár és növendék közös munkával készül. A tanár teljes személyiségevel motivál, hiszen a darab megtanulása közben saját játékában megmutatja a darab részleteit, majd a növendék motorikus és érzelmi képességeit fejleszti szöveges és mozgásos instrukciókkal. Így amikor a vizsga megtörténik, a növendék és tanára is értékelésre kerül.

A Szigetszentmiklósi Ádám Jenő Zeneiskola és AMI Pedagógiai Programjában az előmenetel értékelésekor kiemelt helyet kapott a tanulási hajlandóság, a szorgalom mértéke:

PÉLDÁS a szorgalma annak a tanulónak, aki minden órán jelen van, felkészülten érkezik, a tananyagot képességeihez mérten, a legjobb tudása szerint, pontosan tanulja meg. A tanórán figyel és megpróbálja tanára minden utasítását megvalósítani. Fellépésekre vállalkozik, és ott igyekszik a maximumot nyújtani.

JÓ a szorgalma annak a tanulónak, aki rendszeres munkát végez, többnyire önállóan készül az órákra, igyekszik a tanórán elvégezni a kitűzött feladatokat, szívesen szerepel, de mind ehhez némi biztatásra, unszólásra van szüksége.

VÁLTOZÓ a szorgalma annak a tanulónak, akinek felkészülése rendszeresnek nem mondható, tanulásában jobb és kevésbé eredményes időszakok váltják egymást. Időnként

nem jelenik meg a foglalkozásokon. Ha nem muszáj, nem vállal szereplést, kissé érdektelen a tanórán kívüli programokkal szemben.

HANYAG a szorgalma annak a tanulónak, aki igen sok tanári segítséget igényel a zenetanuláshoz, mert keveset gyakorol, gyakran hiányzik a zeneiskolából.

Nem vállal semmi pluszt, sőt, még a kötelező feladatait sem végzi rendesen.

A zenei fejlődés értékelése, az osztályzatok tartalma szöveges formában is megjelenik:

5/jeles: Ha a tantervi követelményeknek kifogástalanul eleget tesz. Ismeri, érti, tudja a tananyagot, mindent alkalmazni képes. A technikai és mechanizmusbeli követelményeket biztosan oldja meg, és azokat zeneileg is kiválóan alkalmazza. Szóbeli feleletei és írásbeli munkái is teljes önállóságot mutatnak.

4/jó: A tantervi követelményeknek megbízhatóan, csak kevés és jelentéktelen hibával tesz eleget. Hasonló az ötöshöz, de apró bizonytalanságok fellelhetők. A tananyag alapvető részeit tökéletesen tudja, ismereteit a feladatok megoldásában is különösebb nehézség nélkül alkalmazza.

3/közepes: Ha a tantervi követelményeknek pontatlanul, néhány hibával tesz eleget. A tanterv alapvető anyagát jól elsajátította, az alapvető mechanizmusbeli nehézséget megold, a lényegesebb kérdések megoldásában némi segítség mellett elfogadható eredménnyel azokat alkalmazza. Munkáiban kisebb bizonytalanságot mutat, amelyet a tanár segítségével tud kiküszöbölni.

2/elégséges: Ha a tantervi követelményeknek súlyos hiányossággal tesz csak eleget, de a továbbtanuláshoz szükséges minimális ismeretekkel, jártassággal rendelkezik. Mechanizmusbeli hibái hátráltatják a tantervi anyag biztos alkalmazását még a tanár segítségével is. Elképzelései a művek zenei tartalmát illetően nagyon minimálisak, ritmushibákkal küzd és folyamatosan ellenőrzésre szorul.

1/elégtelen: Ha a tantervi követelményeknek nevelői útmutatással sem tud eleget tenni, a minimumot sem tudja.

5. fejezet Az iskolaelhagyás befolyásoló tényezői egy kérdőív kiértékelése kapcsán

5.1 Feltevések lehetséges negatív tényezőkről

Hangszertanulás során az otthonról hozott adottságok mellett meghatározó a szorgalom, kitartás, időbeosztási készség, felelősségtudatos tanulási igény. Tanár és növendék közös fejlődése az otthoni kellő mennyiségű gyakorlás hiányában nélkülözi a látványos eredményeket. A zeneiskolai követelmények ismeretének hiánya a családi nyugodt környezet kialakításában buktató eredményez. A zeneiskolai tanórára való eljutás megszervezése komoly logisztikai egyeztetést igényel. Csak néhány összetevőt emeltem ki – a teljesség igénye nélkül –, mely pozitív vagy negatív irányba mozdítja el a hangszeres tanulmányok kezdeti időszakára jellemző tanulási kedvet.

5.2 Információgyűjtés

Feltevéseimből kiindulva összeállítottam egy kérdéssort, melyet alkalmasnak tartok az iskolaelhagyás lehetséges okainak megvilágítására. A kérdéseket csoportosítva hoztam létre a következő szempontok szerint: a zenei tehetség felfedezésének módja, a törvény és a helyi tanterv ismerete, a felvételi meghallgatás összetevői, a gyakorlás mennyisége és az ezt befolyásoló pedagógusi szerep. Fontosnak tartottam rákérdezni a zeneiskola megközelítésének lehetőségeire, valamint az általános és zeneiskola tanítási szüneteinek egybeesésére, mely a tanórán történő rendszeres jelenlétet segíti vagy gátolja.

A válaszadására a zárt kérdéseket találtam megfelelőnek, de néhány kérdéshez egy-két szavas válaszolási lehetőséget állítottam be. A kérdőívet elektronikus formában juttattam el azon szülőkhöz, akik gyermeke abbahagyta zeneiskolai tanulmányait. A kérdőív anonimitására figyeltem, ezért a háttér kezelő felületen az elektronikus levelezési cím

figyelman kívül hagyását állítottam be. A kérdőívet 53 fő töltötte ki, és mindegyik érvényes volt.

5.3 Tapasztalataim alapfokú hangszeres tanárként

Zongoratanárként nemcsak hangszeres játékot tanítottam, de az elmélet, a szolfézs tanulását is igyekeztem megszerettetni. A két tárgy összekapcsolása jelentkezik módszeremben, amikor a hangszerjáték technikai és a kottaolvasás elméleti elemeit összekapcsolom.

Amíg szolfézszt is tanítottam, megfigyeltem azokat a jeleket, melyek a későbbi iskolaelhagyók tanulása folyamata során jelentkeztek. A figyelem rövid ideje, a logikai kapcsolatok hiánya, a mozgáskoordináció, a türelem – hogy csak néhány példát ragadjak ki.

Az elméleti órán tett megfigyeléseim rövid idővel később beigazolódtak, mikor tudomásomra jutott egy-egy növendék kilépése zeneoktató intézményünkből. A saját növendéklétszámomon is éreztem ezt a negatív jelenséget. Zongoristáim létszáma az elmúlt néhány év alatt, amióta Szigetszentmiklóson dolgozom – 10%-os létszámcserét mutat.

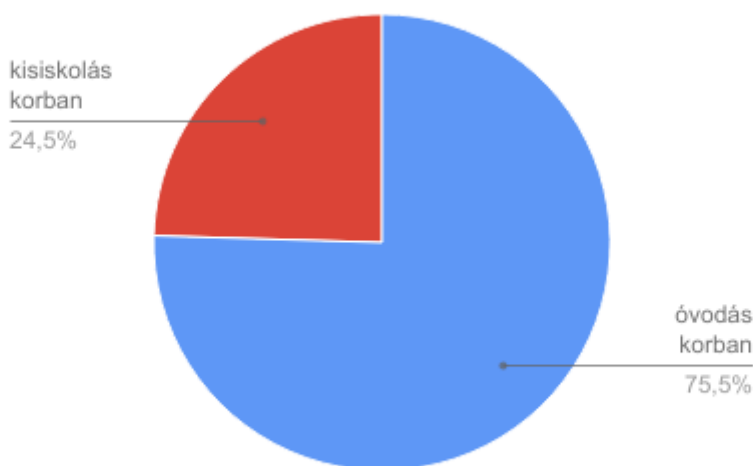
Korábbi években több pesti alapfokú zeneoktatási intézményben tanítottam, így rálátásom van a főváros és a vidéki zeneiskolák belső életére. Keresve kérdéseimre a válaszokat, úgy vélem, hogy nemcsak az iskolarendszer, hanem a benne résztvevők – pedagógus, szülő és családi kör, gyerekek – komoly változáson megyünk keresztül.

Jelen dolgozatomban azokat az okokat keresem, amelyek kiválthatják, hogy az alapfokú zenei oktatást választó iskolahasználó iskolaelhagyóvá váljon, mielőtt teljesítené az alapfokú zenei képzést záró alapvizsgát. A kutatás rövid ideje nem enged teljes körű betekintést a probléma körbejárásába, inkább csak irányelveket vonultat fel egy nagyobb kiterjesztésű kutatáshoz.

5.4 A zenei tehetség elsikkadása

A szülői megérzés alapja a zenei képességek beazonosításának. Az esti mesével-dallammal való altatás, a napi együttlétek során megélt énekes játékok a kisiskolás kor elérésekor már meghozzák hatásukat. A zenei hallás és intonáció első jeleire a szülői gondosságnak köszönhetően felkeresik a gyermekkel a szakirányú intézményt.

Mikor fedezte fel gyermeke zenei tehetségét?

A kérdőív első kérdésköre erre vonatkozott, és a feltevés igaznak bizonyult. A válaszadók legnagyobb része maga fedezte fel gyermeke zenei képességeit. Az óvónéni és a zenetanár egyenrangú partner ebben az időszakban. A célirányos zenei tevékenységek az óvodai foglalkozás alkalmával a közös élmény mellett a tehetség megtalálását is segíti. Főleg, ha ezeket a foglalkozásokat a zenei diplomával rendelkező szakember végzi. Türelmes munkájuknak köszönhetően a zeneiskolai növendéklétszám alapbázisa biztosítva van évről-évre.

A tehetség beazonosításának következő lépése a jelentkező hangszerigényének felmérése, és a számára legjobban tetsző kiválasztása. Erre alkalmas az a rövid felvételi

elbeszélgetés, mely a törvény szerint a szakosodott intézmények számára a megfelelő gyerekek kiszűréséhez engedélyezett.

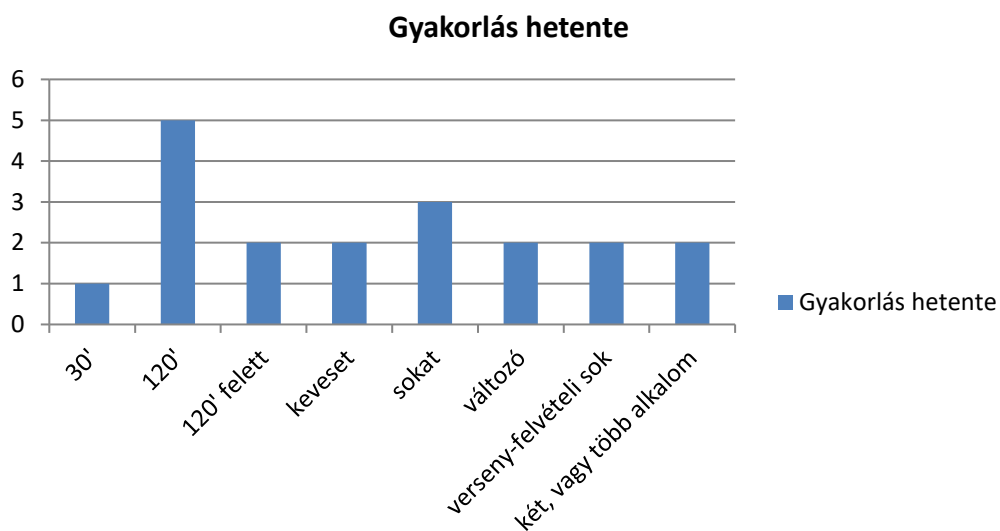
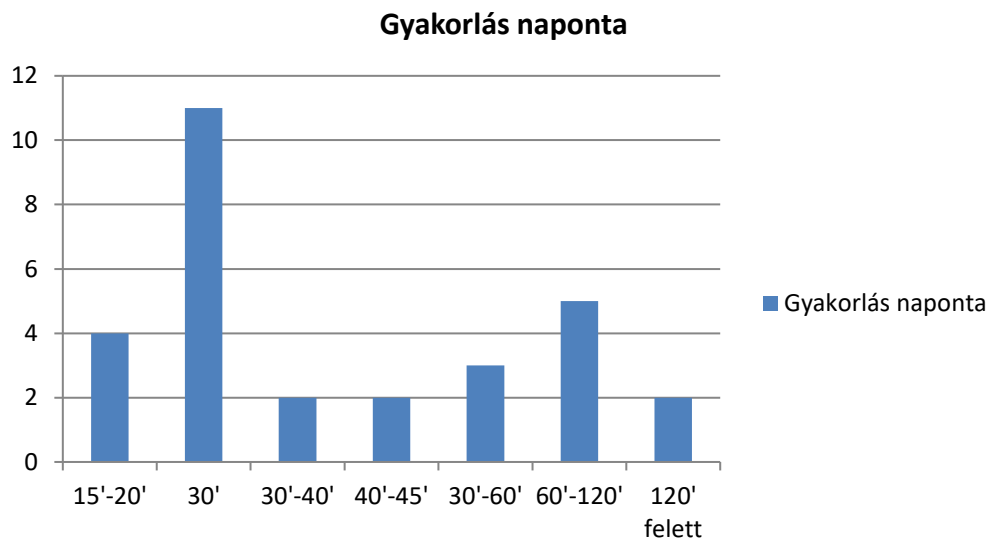
A kérdőív második kérdésköre a zeneiskolai felvételi meghallgatás menetére kérdezett rá. A meghallgatás feladattípusaival 84%-ban egyet értettek a kitöltők. A zenei hallás meglétének felmérése mellett a ritmus alapjainak felismerésére fókuszált a játékos tevékenység. Néhány alkalommal rövid szöveges felmérés is történt.

A zeneiskolai tanulmányok kényes pontja a tanórák közötti gyakorlás mennyisége. Tapasztalat, hogy egy jól sikerült hangszeres óra után az otthoni gyakorlást éppen a siker miatt érzi feleslegesnek a növendék. A kialakult készség egy-két nap elmúltával megkopik, és a következő hangszeres órán a teljesítmény visszaesik.

Adódott tehát a következő kérdéskör: odahaza mennyi időráfordítással gyakorol a növendék? A kapott válaszok szórása széles körű volt. A napi átlag mennyiség 15' és 120' között mozgott. A heti időmennyiség pedig 30'-120' között. A válaszolók a megírt időintervallumot értékelték is, a mennyiség függvényében érezték kevésnek vagy elegendőnek a fejlődéshez.

A változó időtartam háttérében számos ok húzódik. Megnövekedett iskolai feladatok, a családi programok fontossága, a zenetanulás mellé választott különórák. A programok bő kínálata a gyermek elfáradását is magával hozza, mely akár betegségbe is átcsaphat.

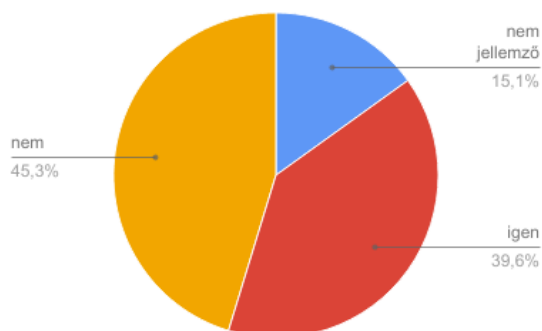

A zeneiskola működése, házi rendje és belső élete sokak számára kevésbé ismert. A tanórák hossza, heti mennyisége, a vizsga feltételei és mennyiségei nem egyértelműek. A törvény által előírányzott helyi tanterv mindenhol megtekinthető, mégis kevésbé élnek ezen információforrással a szülők. Feltevésem igaznak bizonyult, amint az a következő diagramon is látható.

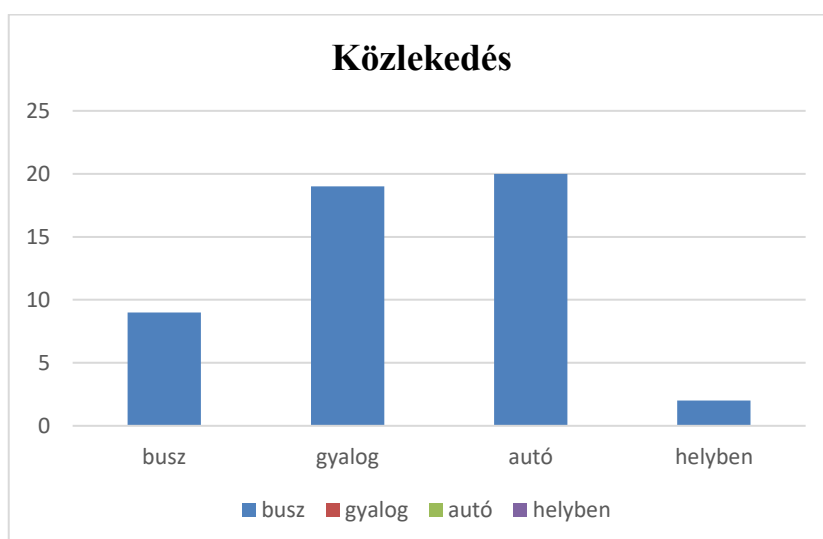
A megkérdezettek több, mint fele (45,3%) nem ismeri azon zeneiskola helyi tantervét, melyet a hangszerstanulás során látogat. 39,6% tájékozott ebben a kérdésben, a fenn maradt 15,1% pedig nem adott határozott választ.

A helyi tanterv ismerete nélkül a hangszerstanulás előre haladtával a követelmények növekedése váratlanul éri mind a növendéket, mind a szülőt. A tanórára történő készülés magasabb időigénye komoly logisztikai rugalmasságot feltételez a napi feladatok során.

Ismeri az alapfokú zeneoktatás helyi, az adott település zeneiskolájára vonatkozó tantervet?

Épületek elosztásánál többféle lehetőség van az általános és zeneiskola számára. Működhet egy épület falain belül, vagy különálló épületben. A probléma akkor merül fel, amikor a zeneiskolai órákra másik helyszínre kell eljutni. A megközelítés módjaiban a gyerekek önálló közlekedésénél a kerékpár, valamint a gyaloglás. A szülő autóval szállítja. Az arányok a következő diagramban olvashatók.

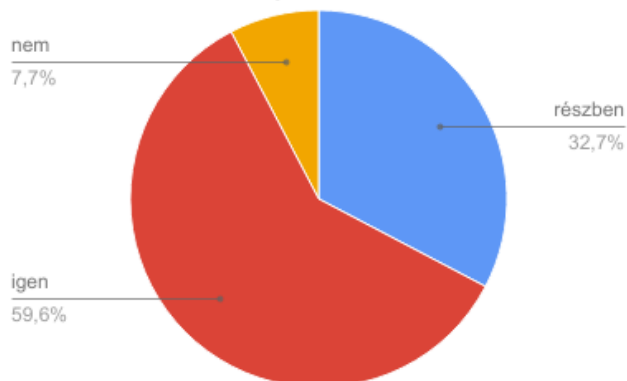
Megjegyzésként említem, hogy Szigetszentmiklóson a művészeti iskola ad helyet a zeneiskolának is. Ez az épület a település egyik csücskében van, távol a központtól. Az autóbusz menetrendje hátráltatja az iskolába jutást, ugyanis óránként csak egy közlekedik a

központ és az iskolai épületkomplexum között. A zeneiskola ezen a helyen három éve működik, és a költözést követő első tanévben több növendék abbahagyta zenei tanulmányait amiatt, hogy a szülők nem tudták megoldani a közlekedést.

A földrajzi elhelyezkedéshez szorosan kapcsolódik a kétfajta oktatási intézmény tanítási nélküli napjainak egybeesése. A főbb szünetek (téli, tavaszi, nyári) törvényi szabályozása miatt az egybeesés biztosított. Mivel a zeneiskolába növendékek egy része a környezetében működő általános iskola tanulóiból kerül ki, ezért az igazgató által adható szünetek már nem esnek egybe.

A pihenést megszakítva, vagy akár egy hosszú hétvégét átszervezve a zeneiskolai órákon történő részvételi szándékra kérdezett rá a kérdőív következő része. Az eltérő szünetek időpontjáról kielégítő felvilágosítást adott a zeneiskola, ennek ellenére voltak, akik a távolmaradást választották.

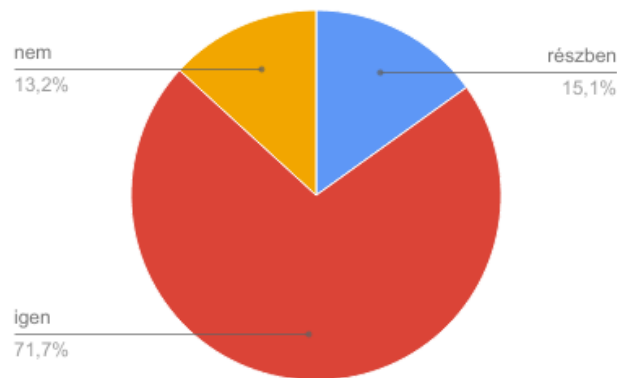
Ha nem esik egybe a kétfajta oktatási intézmény tanítási szünete, részt vesz gyermeke a zeneoktatási intézmény óráin?

A zeneoktatás folyamata eltérő az általános iskolai oktatástól. Készségtárgyként a hangszerjáték megtanítása a mozgások másolására, a kotta, mint egyedi jelrendszer olvasása és a zeneműveken általi esztétikai érzék művelésére alapoz. Az elsajátított tudás a koncertfellépések, zenei vizsgák alkalmával válik értékelhetővé.

A vizsga egy szükséges rossz. Mégis, az e kérdéskörből kapott válaszok alapján kitűnt, hogy a szülők tisztában vannak fontosságával. Sikeres teljesítésében az otthoni készülést jelölték meg, mint legfontosabb befolyásoló tényezőt. Ennek pozitív mennyiségi változásában a tanár személyisége nagy mértékben közrejátszott. A kérdőív azon kérdéseiben, ami a tanári motiválás szerepére kérdezett rá, a válaszadók többsége határozott pozitív irányú befolyásolt jelölt meg.

Gyermeke zeneművészi fejlődése érdekében egyetért-e a vizsgák szükségességével?

A felvetett kérdőíves kérdésekre kapott válaszokat összegezve a következőket emelném ki. A zenei tehetség óvodáskorban felfedezése nagyban hozzájárul, hogy a játékos formában elkezdett képességfejlesztés értő és gyakorlott hangszerjátékost képezzen. A zenei adottságok felmérése a felvételi meghallgatáskor történik, aminek tartalmi javítása szükséges. Az alapszintű hangszeres tanulmányok a családi környezet szabadidős támogatása nélkül és áldozatvállalása nélkül csekély sikert eredményez a gyermek számára. A tanár impulzív személyisége ösztönzőleg hat a tanórára történő eredményes készüléshez és a vizsgák sikeres teljesítéséhez.

Az információáradattal elindult egy folyamat, mely a társadalom egészére kihatással van. A lemaradás érzése állandóan lebeg. Szülőként a gyermek fejlődését biztosítani a többoldalú fejlesztéssel-tanulással egy lehetséges választás. A gyermek befogadó képességének határai feszíthetők, de csak a lelki törés elkerülésének szem előtt tartásával.

Éppen a lelki biztonság megteremtése a legnagyobb fegyver a zenepedagógusok kezében. Szemtől-szemben oktatás folyik érzelmi gazdagítás keretei között. Erőltetéssel

nem, csak állandó megnyitással lesz sikere hangszer tanulónak. A sikerélményért közösen kell megdolgozni a növendék érdeklődését állandóan fenntartva.

A növendéket környezetével együtt kapjuk. A kölcsönös kommunikáció a bizalomra épít, a szülő igényei és a zenepedagógus szakértelme így talál közös utat.

6. fejezet Az alapfokú zeneoktatás növendéklétszám megtartásának útjai

Tanári tapasztalataimra épített feltevéseim, és a megkérdezett egyénektől kapott válaszok összevetése után megoldási tendenciákat vázolok. Egy-két általam használt jó gyakorlat mellett olyanokat is ismertetek, melyek a további változásokhoz segítséget nyújthatnak – nemcsak számomra, hanem szakdolgozatom olvasóinak is.

6.1 Tehetséghidak

Kutatások irányultak annak kiderítésére, hogy a tehetség valóban elszigetelt-e? A kutatási eredmény egy földrajzi képre épült. Szilárd rész a tehetség, akár egy földrész. Ezt veszi körbe az a folyam, mely elzárja a szigetlakót, aki szeretne bejutni a földrészre. A szigetek városai az elsődleges és másodlagos pozitív deviancia által kiváltott beilleszkedési problémákról kaptak nevet. Nyolc sziget nyolc meghatározást jelent, a jelentések tartalma és szemantikai megjelenése lefedi a TEHETSÉG fogalmát: (Bagdy és mtsa, 2014.)

Tanulási problémák

Elkülönültség

Háborgások

Egoorientáció

Tervszerűtlenség

Szociális problémák

Érdeklődési problémák

Gáta. (Bagdy és mtsa, 2014. 119.-120. p.)

A szigetekről nyolc híd vezet a földrészhez. Minden híd egy probléma, egyben annak megoldását segítő kulcs. Nagy segítséget nyújt ez a koncepció a jövő tehetséges generációinak neveléséhez. A pedagógus azon szakmai tudása, mely az általa oktatott tudományterület képzéséhez elengedhetetlen – a XXI. században már kevésnek bizonyul.

Hatékony kompetenciafejlesztéshez a pszichológiai háttér beható ismerete és alkalmazása is szükséges. (Bagdy és mtsa, 2014.)

6.2 Felvételi meghallgatás: a tudás vagy az adottság felmérése?

Az értékelés érdemjeggyel, a tanulási folyamat bizonyos pontján akció formájában történik. A vizsgálóhoz, mint akcióhoz vezető úton a tanórai értékelésben elenyésző szerepe van az érdemjegynek. A zenemű folyamatos vagy akadozó megszólalása a növendék részéről, és ez összehasonlítva a tanári motiváló bemutatással – önmagában értékel. A lelkes, tanulni vágyó növendék észreveszi hiányosságait, és elfogadja a javításhoz vezető tanácsokat. (Dombiné, 1992.)

A tanulási vágy folyamatáról a tanév során a zenei tesztek nyújthatnának tájékoztatást. Külföldi tesztek magyar bevezetésére a 1990-as évek második felében történtek próbálkozások. Dombiné Kemény Erzsébet összefoglalójából kiemelnék egy tesztet, mely néhány eleme ma is használatos az alapfokú zeneoktató intézmények felvételi vizsgáján. (Dombiné, 1992.)

7-12 éves gyermekek számára készített tesztet Arnold Bentley négy, egymást erősítő zenei képesség vizsgálatára. A feladatokat egyenként 3-4 ismétléssel már pillanatnyi kép kapható a jelentkezőről. Elsőként a hangmagasság megkülönböztetése történik 2 egymás után lejátszott hangból. Ezt követi a hangemlékezés, mely feladatban 5 hangos motívum megismétlésekor különbség lesz, amit a jelentkező megfigyel. Majd az akkordelemzés feladatban egyszerre leütve több hang és ennek módosított ismétlésénél a változás felismerése a feladat. Végül ritmusemlékezés történik kétszer, változtatással elhangzott ritmusképleten. (Dombiné, 1992.)

A hangszeres játék tanulási folyamatában elengedhetetlen a hallás fejlesztése. Azonban mellette egyéb készségek is fontos szerepet kapnak. Ezek az általános intelligencia elemeinek – szövegmemória, mozgáskoordináció, verbális készség, térérzet – felmérése a felvételi meghallgatáskor alig kerülnek előtérbe.

6.3 Tudatos lélekformálás

Gyakran hallani a FLOW-élményről, ami a hangszeres játék során felerősítve jelentkezik. Sikeres fellépés, de akár sikeres óra után a lélek szárnyal. A hangszeres tanulás megtanításában a szárnyalás élményének sűrű előidézése képes biztosítani az otthoni gyakorlás gyakoriságát és időtartamának kellő hosszúságát. Az így elsajátított hangszeres előadás környezeti visszacsatolása a sikerélmény. (Bagdy és mtsa, 2014.) A zenei adottságokra épülő feladatmegoldó képesség önbizalom-növelő formája a versenyeztetés. Megmérettetés tanárnak és növendéknek egyaránt. Nemcsak az elsajátított tudás megmutatására alkalmas, hanem a további tervek megfogalmazását segítő tapasztalatszerzésre is.

6.4 Értékelés másként

A hang elszáll, az írás megmarad. A koncertélmény pillanatnyi benyomása az évek alatt elhalványul. A kezdő hangszerjátékos első fellépésein, vizsgáin nyújtott teljesítmény rögzítése és a későbbi tanulmányok közben történő felidézése szintén az önbizalom növelésének eszköze lehet.

Sőt, az értékelés újfajta módja is. Érdemjeggyel, osztályzattal képességet mérni más, mint egy sportteljesítményt, vagy egy évszámokkal megtűzdelt történelmi feleletet. A számokkal történő értékelés mögött csak minősítés húzódik, fejlesztő értékelés nem.

A felhasználóbarát digitális eszközök segítségével megörökített hang- vagy képfelvétel alkothat egy különleges értékelési dossziét, portfóliót. A benne összegyűjtött anyagok tanár-növendék közös értékelését követően a növendék önértékelése fejleszthető. A jó és rossz teljesítmény verbális megfogalmazása, a hibák javítására szolgáló technikák megfogalmazása a következő tanulási egységnél az önálló munka alapjait képezheti. (Knausz, 2008)

A portfólióban összegyűjtött dokumentumok a szülő felé is egyfajta információhordozók arról, jelenleg hol tart a gyermek a hangszeres tanulmányaiban. A zeneiskolai vizsgák zárt ajtók mögött történnek, Így a szülők töredékes képet kapnak gyermekük hangszeres tudásáról. Ez alól kivétel a tanév feléhez közeledve egy vizsgakoncert, ami egy-egy hangszeres tanár összes növendékének bemutatkozása. Ennek időpontja a tanév kezdéséhez közel esik, emiatt inkább az előző évi fejlődésről nyújt képet.

Ebben az értékelési dossziében helyet kaphatnak a hangszeres óra sikeres pillanatai is, és mellette elfér egy-egy kudarcra ítélt, félresikerülten megszólaltatott zenemű is. Ezekre támaszkodva a növendék zenei fejlődéséről számot adó érdemjegy, valamint év végi osztályzat is könnyebben egyénre szabható.

6.5 Közösségformálás

Az alapfokú zeneoktatásban tanított hangszerek – a zongora kivételével – egy hang megszólaltatására képesek. Így egy hangszeren egy személy képes játszani. Ezek a hangszerek közösségi megszólalása egy zenekar.

A zongora egymaga képes zenekarként megszólalni, mégis a zongorista egy magányos muzsikus. Azonban két zongorista tud egyszerre is játszani, amikor négy kézzel szólaltat meg zeneművet. A szólamok külön megtanulása után a harmóniák teljes megszólalása ebben a játékmódban örömforrás. A közösségépítés egyik fajtájaként is felfogható a négykezes muzsikálás két növendék, de akár növendék-tanár között. A szellemi összpontosítás magasabb mértékű, de a fellépés során csökken a magányosság érzése.

Zeneiskolánk zongorista növendékeinek a többsége egy-két éve tanul, ezért komoly négykezes muzsikálás ritkán lehetséges. A zongora tanszak kis létszáma remek lehetőség a tanórán kívüli együttlétre. Olyan kirándulásokat szervezünk, melynek célja egy zeneoktatáshoz kapcsolód, vagy koncertek helyszínét biztosító épület bejárása.

6.6 Nyitott ajtó a tanítás során

Főiskolai gyakorlat egyik eleme a hospitálás. A diploma megszerzése után a heti tanítási órakeret mellett alig marad idő másik – azonos vagy más hangszerrel oktató – tanárkolléga óralátogatására. Rendkívüli helyzet a helyettesítés betegség vagy egyéb okok miatt távolmaradó kolléga esetén.

Szervezéssel és nyitott hozzáállással ezek a lehetőségek akár gyakorlattá is válhatnak. Az intézményen belüli egységes rendszerszemlélet erősítése, a jó gyakorlatok tapasztalati úton megismerése, a verbális kommunikáció fejlődése a tantestület erősödését hozza magával. A növendékek megismerése teljesebbé válhat a több, azonos hangszeres tanár szemléletének és segítséget nyújtó véleményalkotásának hatására.

Előfordul, hogy a tanár egyénisége és a növendék személyisége nem talál egymásra. Ebben az esetben az iskolaelhagyás megoldása lehet a tanárcsere. A korábban kifejtett áttanítási módszer lehetőséget nyújt az intézményben dolgozó többi tanár stílusának megismerésére, mely a megfelelő tanár kiválasztását jelenti.

6.7 Tanári képzés, önképzés és töltekezés

6.7.1 Portfólió

Összegzés és tervezés. Innovatív folyamat, mely szellemi formálódással és önismerettel párosul. A diploma megszerzése után a saját tanítási módszer megtalálása a másoktól ellesett fortélyok beépítésével kezdődött, a kudarcok és sikerek megélésével folytatódott, és ezekből levont következtetések jelentik az alapot a jövő tervezéséhez. Nyitottnak maradni mások jó gyakorlataira, elfogadni vagy feszegetni a saját határainkat – bátorság nélkül nem sikerül.

A keretek, melyekbe beszuszakoljuk eredményeinket, kissé merevek. A minősítő eljárás, mely megkoronázza a folyamatot, újabb arcát mutatja meg a benne részt vevő

tanulóknak-tanárnak-bizottságnak egyaránt. A záró eredmény ugyanúgy szám, mint az érdemjegy, amit tanulóink tudására adunk. Minősítésen keresztül ad olyan értékelést, amiből a pozitív aspektusokat szabad csak kiemelni.

6.7.2 Gyakorlati muzsikus a hiteles zenetanár

A hangversenyző művészi attitűd megtanulása elsődleges célja a felsőfokú zeneoktatási intézményeknek. A saját tapasztalat és az elméleti ismeret elegyítése tanárrá formál. A zenetanári munkakör betöltésekor az utóbbira esik hangsúly, a művészi megnyilatkozás háttérbe szorul. A kettő egyensúlyba kerülve nagyban hozzájárul a pedagógus pályán maradáshoz, a kiégés – burn out – elkerüléséhez.

A napi hangszeres tanítás legnagyobb kihívása megéreztetni a növendékkel azt a flow-élményt, amiért a tanár a hangszerjátékot választotta. A kezdők hangszeres teljesítményei dadog, a zenefolyamat elmaradása fásultságot eredményez. Ebből a lelki állapotból jó kivezető módszer a tanári muzsikálás által jelentkező örömforrás.

Hiteles maradni növendékeink előtt nemcsak a tanári jó gyakorlatokkal tudunk, hanem mint gyakorló hangszeres tanár is. A főiskolán a hangszerjáték briliáns technikai tudásának elsajátítása naponta 8-9 óra gyakorlással járt. Tanárként a napi 4-6 órai zeneoktatás mellett ez az idő 1-3 órára zsugorodik – jó esetben. Milyen tervekkel élhetünk, amik sikert adnak? A teljesség igénye nélkül említek meg néhányat. Szólista megmutatkozásra vágyó hangszeres tanároknak szerveznek országos versenyt. Kamara produkciókat felkaroló rendezvények várják a hangszeres tanárokat, valamint a tanár-növendék fellépőket. A zeneiskola munkaköri lehetőségei között megtalálható az óraszámba beépíthető, a zongora mellett oktatott hangszerek kíséretes feladatainak ellátása.

Összegzés

A zenetanulást választó gyerekek száma nem csökkent látványosan, inkább átalakult az érdeklődők igénye. A másodoktatás tudástöbbletet adó módszereit választók zenében tehetségesek. Ennek mértéke változatos, a hatékonyabb szűrés érdekében a felvételi meghallgatás módszereinek újra gondolása elengedhetetlen.

Az alacsonyabb speciális képességgel érkezők oktatása során a zenei képességek mellett a kompetenciafejlesztésre irányuló gyakorlatok növelése, és az elért eredmények mérése szükséges. Kutatásom a zenei tehetség korai felismerésével indult, és a kérdőívben kapott válaszok alapján a kisgyermek környezete hamar felfigyel erre. A zeneoktató intézmények felvételi meghallgatásának tartalmára vonatkozó kérdésből is kiderült, a felvételi tényét elfogadják a jelentkezők. A tartalmi változtatás frissítené a módszert, hiszen a zenei adottságok beazonosításán kívül alig kerül sor az általános képességek azon részének megtalálására, mely a zenetanulást erősítené.

A zeneoktató intézmény házirendje mindenki számára megismerhető. Az ennek alapjait adó helyi tanterv ismeretére vonatkozó kérdést kevesen válaszolták meg igennel. Az iskolahasználók kötelességei e két dokumentum által rögzített, melyről kellő időben tudomást szerezve a tanulmányok elkezdésének felelősségtudatossága erősödne.

A zeneiskola fontosnak érzi, hogy az általános iskola tanulmányai mellett minél kevesebb eltéréssel oktasson. A két intézmény szüneteinek egybeesése törvényileg szabályozott, az ettől eltérő időpontok összehangolása és az iskolahasználók időben történő tájékoztatása megfelelő – amint a kérdőív erre vonatkozó kérdésiben a magas számú igen alátámasztotta ezt. Rendkívüli esetben a zeneiskolai oktatáson való megjelenést a válaszadók több, mint a fele helyeselte. Felismerve a hangszeres órák rendszerességének fontosságát lassulhatna az alapvizsgáig kitartó zenei tanulmányokat folytatók számának apadása.

A zenepedagógus szerep kettősége – hangszeres technika jártasság mellett a pedagógia érzék csiszolt megléte – megfelelő mértékben motiválja a növendéket a rendszeres gyakorlásra a csökkent szabadidő ellenére is. Az erre vonatkozó kérdésekre adott válaszokból kitűnt a szülők ilyen irányú tapasztalata.

Néhány szerencsés esettől eltekintve az általános iskola és a zeneiskola külön épületben működik. A délutáni különóra helyszínének megközelítése a kisgyermek biztonságos közlekedésével a szülőnek komoly logisztikai tervezést jelent. Kutatásomban a közlekedési eszközre vonatkozó kérdés válaszai között a személygépkocsi vezetett, ezt követte a kerékpár, vagy a gyalogos forma, és csak alig 1-2 válasz jelölte meg a közösségi közlekedést. Ezt figyelembe véve elmondható, hogy a szülő menedzser szerepe ezen a téren a leglátványosabb.

Oktatási rendszerünk felépítése helyet biztosít a hangszeres és zenei műveltség intézményi kereteinek. Ennek specifikusságból adódó eltérések a zeneoktatás változását biztosítják. A változásokat megélni egy fogaskerék részeként lehet, melyben a kerekek illeszkedése csak akkor ad zökkenőmentes haladást, ha a kerék két fele egyformán nyitott a másik fél befogadására.

Irodalomjegyzék szakdolgozathoz

1. 3/2015. (VIII. 28.) KLIK elnöki utasítás a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ Térítési- és Tandíjszámítási Szabályzata kiadásáról. IN: Oktatási és Kulturális Közlöny – Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Hivatalos Lapja. VII. évfolyam, 16. szám.
<http://okk.kozlonyok.hu/PDF/2015/16.pdf>
Letöltés dátuma: 2017. 03. 01.
2. Ádám Jenő Zeneiskola és AMI (2009.): Pedagógiai Program és Helyi Tanterv. Szigetszentmiklós.
<http://adamjzeneiskola.atw.hu/dokumentumok/pedagogiaiprogram.pdf>
Letöltés dátuma: 2017. 03. 12.
3. Bagdy E., Kövi Zs., Mirnics Zs. (2014): A tehetség kibontakozása. Helikon Kiadó. Budapest.
4. Czeizel E. (2015): Tehetség, talentum – Jó szerencse, semmi más? Galenus Kiadó. Budapest.
5. Dombiné Kemény E. (1992): A zenei képességeket vizsgáló standard tesztek bemutatása, összehasonlítása és hazai alkalmazásának tapasztalata. IN. Czeizel E., Batta A.: A zenei tehetség gyökerei. Mahler Marcell Alapítvány – Arktisz Kiadó. Budapest.
6. Knausz I. (2008): Mit kezdjünk az értékeléssel? – Adalékok az integrációs nevelés pedagógiájához. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság. Budapest.
7. Oktatási adatok 2015/16. Statisztikai tükör.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1516.pdf>
Letöltés dátuma: 2017. 03. 01.
8. Páskuné Kiss J. (2008): A másodoktatás szerepe a gyerekek képességeinek fejlesztésében – különös tekintettel a tehetséggondozásra. IN. Bóta M., Dávid I., Páskuné Kiss J.: Tehetséggondozás. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen. 219.-333. p.
<http://www.mateh.hu/tehetsegkonyvtar/Cikkek/Paskune.pdf>
Letöltés dátuma: 2017. 02. 15.

9. Páskuné Kiss J. (2014): Tanórán kívüli iskolai és iskolán kívüli programok a tehetséggondozásban. Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet. Debrecen.
http://tehetseg.hu/sites/default/files/geniusz_muhely/2paskune_6onl.pdf
10. Turmezeyné Heller E. (2010): A zenei tehetség felismerése és fejlesztése. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége. Budapest.
<http://tehetseg.hu/konyv/zenei-tehetseg-felismerese-es-fejlesztese>
Letöltés dátuma: 2016. 11. 17.
11. Turmezeyné Heller E. (2012): A zenei tehetség azonosításának rendszerei, módszerei. Parlando. 53. évfolyam 2. szám.
<http://www.parlando.hu/2012/2012-2/2012-2-03.htm>
Letöltés dátuma: 2016. 11. 17.
12. Zágon Bertalanné (2004): Az értékelésről-osztályozásról történeti és összehasonlító pedagógiai megközelítésben. IN. Értékelés osztályozás nélkül – Ismertető pedagógusoknak, szülőknek. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 7.-10. p.

Zhrnutie

Som učiteľka hudby, vyučujem teoretické a praktické predmety na základnom stupni. Pred štvrtstoročím som začala svoje povolanie ako učiteľka klavíra a odvtedy stále verím, že hudba je nástrojom, ktorý ponúka cestu od duše k duši.

Pri dnešnej záplave informácií sa hodnota klasickej hudby transformovala, ale aj pre generáciu Z je stále prístupná. V tom majú obrovskú úlohu základné hudobno-vzdelávacie inštitúcie. Práca, ktorá sa tam vykonáva predstavuje pre učiteľa a žiaka nový typ kontaktu s pridanou hodnotou.

Vo svojej práci prezentujem z rôznych aspektov, aký má dopad systém základného inštrumentálneho vyučovania na účastníkov. Štúdium hudby je často prerušené ešte pred úspešnom absolvovaní základných skúšok, táto práca sa zaoberá možnými príčinami. Legislatívny rámec a štruktúra predmetov vytvorená na tomto základe poskytuje rovnakú príležitosť na získavanie znalostí. Existencia talentu, hudobného nadania je pevnou základňou v tomto systéme vzdelávania. Kvalitu procesu rozvíjania talentov zabezpečujú meracie a hodnotiace metódy na báze rôznych výskumov. Systém skúšok založený na tomto základe dáva spätnú väzbu pre účastníkov hudobnej výchovy. V nadväznosti na svoje skúsenosti som hľadala príčiny pomocou rozhovorov s deťmi, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku. Vo svojom výskume, ktorý nebol reprezentatívny, som sa pýtala na znalosť zákona, rovnako na znalosť miestneho učebného plánu, potom na súdržnosť medzi cvičením doma a osobnosťou učiteľa hudby, na prístup do hudobnej vzdelávacej inštitúcie, ako aj na harmonizáciu prázdnin v základnej škole a v hudobnej škole. Po zhrnutí mojich hypotéz na záver uvádzam niekoľko príkladov na dobrú hudobno-pedagogickú prax.

Na základe ustanovení zákona č. CXCV. z roku 2011 o národnom verejnom školstve sa zúčastnilo v školskom roku 2015/2016 základného inštrumentálneho vzdelávania 69715 osôb. V hudobnej škole a základnej umeleckej inštitúcii Ádám Jenő v Szigetszentmiklós z 270 žiakov zvolilo 43 žiakov klavír, z ktorých 7 žiakov prerušilo svoje štúdium bez absolvovania základnej skúšky.

Na prijímacích skúškach do hudobných vzdelávacích inštitúcií máme možnosť vytvoriť predstavu o hudobnom nadaní uchádzača a pomôcť mu pri výbere hudobného nástroja. Vzhľadom k vysokej úrovni prípravy učiteľov hudby, talentovými modelmi

Renzulli a Mönks, ako aj 4 + 1 zložkovým talentovým modelom Czeizel definovaný hudobný talent rozvíjame individuálne, podľa osobnosti žiaka, pričom je prítomný aj zážitok prúdenia (flow). O vývoji informujeme rodičov a žiakov vo forme známok a textových hodnotení, ktoré sú stanovené v pedagogickom programe.

Štúdium hudby je vzájomný proces medzi učiteľom a študentom. Motivácia prichádzajúca zo strany učiteľa zabezpečuje kognitívne pochopenie na hodine a pri cvičení doma prehĺbenie vedomostí. Vyplnené dotazníky potvrdzujú to isté. Z odpovedí na otázky týkajúce sa prístupu do hudobnej školy sa líči zmiešaný obraz, nakoľko málokedy je umiestnená základná škola, aj hudobná škola v jednej budove. Na základe odpovedí môžeme konštatovať, že v tomto ohľade manažérska úloha rodičov je veľmi dôležitá, má vplyv na kvalitu rozvoja nadania v nadväznosti na systematickú prítomnosť na vyučovacích hodinách. Existenciu a frekvenciu skúšok respondenti kladne hodnotili. Pozoruhodne málo ľudí pozná povinnosti plynúce z miestnych osnôv, ale na základe odpovedí hudobní pedagógovia sú pripravení poskytnúť informácie. Z odpovedí vyplynulo, že školské prázdniny spadajú často na rovnaké dni v základných školách a hudobných školách, v prípadoch, keď sa termíny nezhodujú, významný počet žiakov hudobnej školy považuje za dôležité prísť na inštrumentálne hodiny a hodiny hudobnej teórie, aj keď v základnej škole nie je vyučovanie.

Počet detí, ktoré zvolia hudobné štúdium, sa významne nezmenil, skôr sa zmenili nároky záujemcov. Tí, ktorí si zvolia metódy druhotného vzdelávania s pridanými vedomosťami, sú hudobne nadaní. Rozsah nadania je rôzny, za účelom efektívnejšieho výberu je nevyhnutné znovu koncipovať metódy prijímacích pohovorov. Štruktúra vzdelávacieho systému zabezpečuje ústavný rámec pre inštrumentálne a hudobné vzdelávanie. Odchýlky od jej špecifikácie zabezpečujú rozmanitosť hudobného vzdelávania. Prežívať zmeny možno len ako súčasť zariadenia s ozubenými kolieskami, kde kolesá sú vhodné na hladký priebeh iba v prípade, keď dve polovice sú rovnako otvorené, aby sa prispôbili druhej strane.